

De mest komplekse forældreansvarssager

Hovedresultater

Hovedresultater

Baggrund

Da den familieretlige reform blev gennemført i 2019, var en af de helt centrale ændringer, at det nyoprettede Familieretshus skulle anlægge en mere differentieret tilgang i sagsbehandlingen. Det skulle sikre, at de brudte familier fik et mere skræddersyet og målrettet sagsbehandlingsforløb, som passede til deres behov. Forældreansvarssagerne om forældremyndighed, bopæl eller samvær skulle fremover inddeles i tre spor: De mest komplekse sager bliver udredt og oplyst i § 7-sporet med henblik på videre behandling i familieretten, mens de mindre komplekse sager forsøges mæglet i § 6-sporet. Inddelingen i de to spor finder sted ved sagens start, hvor den ansøgende forælder digitalt besvarer en række spørgsmål om forældresamarbejdet og barnets trivsel. I begge spor bliver forældrene typisk indkaldt til møde i Familieretshuset. Endelig er der de enkle § 5-sager, som behandles skriftligt og egentlig blot er registreringssager.

Undersøgelsens formål

Undersøgelsen er et supplement til evalueringen af den familieretlige reform og fokuserer på de mest komplekse forældreansvarssager i § 7-sporet, men oftest med de mindre komplekse § 6-sager som et sammenligningsgrundlag. Formålet med undersøgelsen er at kaste lys over, hvad der kendetegner familier med § 7-sager, og følge deres vej gennem Familieretshuset og evt. familieretterne for at afdække, om der måtte være sammenhænge mellem familiernes problemstillinger (fx konflikter, risikofaktorer) og sagernes udfald. Undersøgelsen skal desuden belyse, om familierne senere vender tilbage til det familieretlige system med nye uenigheder, dvs. om de bliver til gengangere.

Familier i § 7-sporet er udsatte på flere parametre

Når en forælder ansøger om at få rejst en forældreansvarssag, fordi forældreparret er uenige om forældremyndighed, bopæl eller samvær, **udfylder ansøgeren et digitalt spørgeskema om familiens problemstillinger**. Besvarelsen danner **grundlag for screeningen**. To ud af tre familier bliver screenet til Familieretshusets § 7-spor, hvor deres sag skal oplyses og udredes. De øvrige familier screenes til mæglingsspor efter § 6 i familieretshusloven (Social- og Ældreministeriet, 2019). Familierne screenes til § 7-sporet, hvis der er oplysninger om risikofaktorer, som kan påvirke børns trivsel negativt (fx vold, misbrug eller psykisk sygdom).

I **ca. hver tredje § 7-sag eller mere oplyses der fx** om misbrugsproblemer hos forældre, om partnervold eller vold mod børn, om at der for nylig har været

underretninger om børnene, eller om at fagpersoner er bekymrede for børnene. Og i ca. hver femte sag eller mere rapporteres der om forældre, som for nylig har haft problemer med psykisk sygdom eller kriminalitet, om børn med helbreds- og udviklingsproblemer, eller om at kommunen for tiden er i gang med en § 50-undersøgelse.

Ud over disse problemer er familier i § 7-sporet også ofte udsatte på andre parametre. De har langt hyppigere end forældrepar i § 6-sporet et indbyrdes højt konfliktniveau og et dårligt fungerende forældresamarbejde, ligesom børnene ifølge den forælder, som rejser sagen, ofte er negativt påvirket af konflikten. Forældrene har også færre socioøkonomiske ressourcer.

I forhold til separerede forældre, som ikke har haft en familieretlig konflikt, har forældrepar med både § 6- og § 7-sager hyppigere haft et kortere samliv, har sjældnere været gift og har lidt hyppigere kun et fællesbarn, der ofte er lille på tidspunktet for sagens start. For flertallet af forældrene ligger samlivsbruddet mindst 3 år tilbage. Det er således en selvstændig pointe, at konflikterne om barnet oftest først opstår, en rum tid efter at forældrene er gået fra hinanden og ikke i umiddelbar forlængelse af deres samlivsbrud.

Hver tredje sag afsluttes i Familieretshuset

Selvom bopæls- og samværsforældre rejser forældreansvarssager i samme omfang, er samværsforældre i overtal blandt ansøgerne i § 6-sporet, mens der er flest ansøgende bopælsforældre i § 7-sporet. Den større kompleksitet i § 7-sagerne afspejler sig ved, at der ofte er flere momenter på spil i sagerne, og ved at Familieretshuset foretager et mere omfattende oplysningsarbejde og hyppigere gennemfører børnesamtaler i disse sagsforløb. Den familieretlige reform lagde op til, at Familieretshuset skulle gennemføre flere børnesagkyndige undersøgelser og iværksætte tværfaglige møder med kommunen for at finde helhedsorienterede løsninger til gavn for familierne i § 7-sagerne. Disse muligheder er imidlertid kun sjældent blevet anvendt. Det skyldes efter alt at dømme forhold, som ligger uden for Familieretshuset.

Efter endt sagsbehandling i Familieretshuset falder forældreansvarssagerne i tre lige store bunker. En tredjedel af sagerne afsluttes uden afslutningskode, eller fordi de bliver henlagt. En anden tredjedel afsluttes med en aftale eller afgørelse i Familieretshuset, og den sidste tredjedel bliver indbragt for familieretterne. Denne overordnede fordeling dækker dog over variationer mellem § 6- og § 7-sagerne. 41 pct. af § 6-sagerne afsluttes i Familieretshuset med en aftale eller afgørelse, mens det kun gælder for 30 pct. af § 7-sagerne. Omvendt ender næsten dobbelt så mange § 7-sager som § 6-sager med at blive indbragt for familieretterne (38 hhv. 21 pct.). Faktorer som sagens art, barnets alder, forældrenes høje konfliktniveau og mistanke om chikaneproblemer influerer på, om en sag ender i familieretten.

Flere forlig og flere børnesamtaler i familieretterne efter reformen

Fire ud af fem familier, der kommer i familieretten, har en § 7-sag, mens hver femte har en § 6-sag. I familieretten drejer tvisten sig – isoleret set – oftest om samvær (74 pct.) og forældremyndighed (62 pct.) og sjældnere om barnets bopæl (40 pct.), men ofte er der kombinerede problemstillinger i sagerne. Fordi familieretterne nu har fået afgørelseskompetencen i flertallet af samværsagerne, udgør disse sager selv sagt en langt større del af sagsmængden, mens tvister om forældremyndighed og bopæl ser ud til at udgøre den samme andel som før reformen.

Domstolene afholder børnesamtaler i knap halvdelen af de sager, hvor der er et barn på mindst 6 år (44 pct.), og hyppigere, når sagen handler om samvær og bopæl, end når den handler om forældremyndighed. Børn inddrages i samme omfang, uanset om der er tale om en § 6- eller § 7-sag. Så vidt vi kan vurdere, afholder domstolene hyppigere børnesamtaler i dag end tidligere, dvs. før reformen.

Undersøgelsen viser, at der er større mulighed for opnå forlig i familieretten, hvis sagen handler om samvær end bopæl og forældremyndighed, hvis forældrenes konfliktniveau er lavt, og hvis vold ikke er en risikofaktor i sagen. Der er ingen væsentlige forskelle i forligstilbøjeligheden mellem § 6- og § 7-sager. Når vi sammenstiller data med en ældre undersøgelse om domstolene, ser forligsprocenten i forældreansvarssager ud til at være lidt højere efter reformen end før.

Den fælles forældremyndighed bliver ligesom i tiden før reformen ophævet i halvdelen af forældremyndighedssagerne, mens samvær bliver ophævet eller afslået i ca. hver femte samværsag. Ofte ligger der en dom til grund for disse udfald. Analyserne indikerer, at retten er tilbageholdende med at afskære morens adgang til barnet, at farens ressourcer (beskæftigelses- og indkomstforhold) har sammenhæng med, om hans adgang til barnet opretholdes, og at forældrenes indbyrdes samarbejdspotentiale har betydning for det fortsatte samvær. Samtidig antyder fundene om ophævelse af den fælles forældremyndighed, at retten ikke tolererer dynamikker om samarbejdsskikane: I forældremyndighedstvister, hvor Familieretshuset har registreret chikanøs adfærd, ophæver familieretten alt andet lige sjældnere den fælles forældremyndighed.

En overordnet konklusion på analysen om rettens behandling af forældreansvarssagerne er, at der ikke forekommer at være væsentlige (statistiske) forskelle mellem de § 6- hhv. § 7-sager, der indbringes for retten. Det beror på, at det er en meget selekteret del af forældreansvarssagerne, der ender der.

Relativt få fremskridt i forældresamarbejde og trivsel efter sagsbehandling

Undersøgelsen har sammenkoblet informationer fra forældre ved sagens start (screeningsdata) med informationer fra sagens afslutning i Familieretshuset (survey-

data) for at tilvejebringe indblik i, om forældresamarbejdet ændrer sig hen over sagsforløbet. Generelt sker der begrænsede fremskridt. På begge tidspunkter angiver 13 pct. af forældre med § 7-sager, at de kan håndtere deres konflikter, mens andelen, der oplever, at konflikterne påvirker deres børn negativt, falder en smule (fra 55 til 49 pct.). Kun 13 pct. oplever, at forløbet i det familieretlige system har bidraget til et bedre forældresamarbejde, mens en fjerdedel vurderer, at det har forbedret hverdagslivet for deres børn.

Forældre, der indgår aftaler, dæmper i højere grad konfliktniveauet

Sammenligner man forældre med § 7-sager, som indgik en aftale i Familieretshuset, med § 7-forældre, som skulle videre til retten, vurderer de i omtrent samme grad, at den myndighed, de sidst har været i kontakt med, har bidraget til et bedre forældresamarbejde, mens forældre, der indgik aftaler i Familieretshuset, i højere grad har fået dæmpet det indbyrdes konfliktniveau gennem sagsforløbet. I de § 7-sager, der indbringes for familieretten, har relativt mange børn ikke haft samvær i den seneste måned. Disse sager involverer ofte ældre børn og er endvidere kendetegnet ved, at der har været underretninger om et barn i familien forud for den familieretlige sag.

Hver tredje sag blev en genganger

Cirka hver tredje familie, der afsluttede en sag i 2021, har efterfølgende søgt at rejse en ny sag i enten 2022 eller 2023. Familier med sager i § 7-sporet udviklede sig lidt hyppigere til gengangere end familierne i § 6-sporet. Flere forhold har sammenhæng med, om sagen søges genrejst. For eksempel øges sandsynligheden væsentligt, hvis sagen fra 2021 rummede elementer om samarbejdschikane, og hvis den i forvejen var en gengangersag. En sag om samvær har også en større chance for at blive en genganger end en sag om bopæl eller forældremyndighed. Det kan skyldes, at der er behov for at justere på samværsaftalen, i takt med at barnets eller familiens behov ændrer sig.

Det mest iøjnefaldende resultat er, at sandsynligheden for, at en sag udvikler sig til en gengangersag, ikke bliver mindsket ved, at den afsluttes ved domstolene; faktisk bliver den lidt større. Resultatet er påfaldende, fordi den ændrede afgørelseskompetence i samvæssager, som især familieretterne overtog fra statsforvaltningen ved den familieretlige reform, bl.a. blev begrundet med, at man troede, at domstolenes autoritative ramme kunne dæmme op for omfanget af gengangersager.

Konklusion og perspektiver

Tankegangen med det screenings- og differentieringssystem, som blev introduceret med den familieretlige reform, tager udgangspunkt i, at man skal indkredse de

mest udsatte børnefamilier, hvor der er risikofaktorer til stede, som kan påvirke børns trivsel negativt. Antagelsen var, at der derved var bedre mulighed for at beskytte børnene. Konklusionen fra undersøgelsen er, at det overordnet er lykkedes godt med at omsætte denne tankegang via sagsbehandlingsreglerne. Der er tydelige forskelle på § 7- og § 6-familierne, når de kommer ind i Familieretshuset ved sagens start. Ikke alene er børnene væsentlig mere risikoudsatte i § 7-sagerne, deres forældre har også meget hyppigere et højt konfliktniveau, som påvirker børnene negativt.

Selvom Familieretshuset skal oplyse og udrede sagerne i § 7-sporet til brug for den videre behandling i familieretterne, er det langt fra alle § 7-sager, der indbringes for retten. Den pointe er vigtig at understrege. Der sker en selektion i løbet af sagsbehandlingsprocessen i Familieretshuset. I en del sager ser problemerne ud til at gå i sig selv igen, eller sager bliver henlagt. Andre familier når med Familieretshusets bistand frem til en aftale. Kun knap 4 ud af 10 familier med § 7-sager (og endnu færre med § 6-sager) kommer videre til familieretten. Der får familierne endnu en chance for at nå frem til et forlig, og det lykkes i en del tilfælde. Nogle af de faktorer, der er udslagsgivende for, at § 7-familierne ender i retten og får en dom dér, er ikke særskilt forbundet med de risikofaktorer, vi fandt ved sagens start, bortset fra vold i familien. Når forældreansvarssagerne først er nået til familieretterne, er det – på det statistiske plan – svært at se forskel på § 7- og § 6-sagerne.

At dømme ud fra analyserne er der mål for reformen, som har været vanskelige at indfri. Et væsentligt mål drejer sig om det tværsektorielle samarbejde.

Analyserne af, hvad der karakteriserer de familier, som får deres sag behandlet i § 7-sporet, viser, at mange er socialt udsatte familier med en væsentlig byrde af udfordringer. En del af familierne er allerede kendt af de sociale myndigheder i kommunerne, når de henvender sig i Familieretshuset. For nogle familier forholder det sig formodentlig sådan, at spørgsmålet i den familieretlige sag ikke er det største problem for barnet. Det kan være mere afgørende, at moren eller faren er psykisk syg, at en forælder er dømt for alvorlig kriminalitet, eller at der foregår vold mv. i hjemmet. Sådanne problemstillinger lader sig ikke løse gennem et par møder og en familieretlig afgørelse, men kræver en langsigtet social indsats for at skabe ro og trivsel i familierne. I det perspektiv er det forventeligt, at sagsbehandlingsforløbet i Familieretshuset og familieretten ikke i sig selv kan rykke afgørende ved forældresamarbejdet og barnets hverdagsliv. Som sådan er det ærgerligt, at de ambitioner, der oprindeligt blev sat for et øget tværsektorielt samarbejde mellem det familieretlige system og kommunerne, ikke i højere grad ser ud til at være lykkedes.

Fakta om undersøgelsen

Undersøgelsen er en tilnærmet forløbsundersøgelse, der i nogle analyser følger alle 11.538 familier, som rejste en forældreansvarssag ved Familieretshuset i 2021 og blev screenet til et § 6-sagsforløb (mægling) eller et § 7-sagsforløb (udredning). I andre analyser følger undersøgelsen udsnit af de 13.529 familier, hvis forældreansvarssag efter § 6 eller § 7 blev afsluttet ved Familieretshuset i 2021.

Undersøgelsens fixpunkt er 2021, men den dækker perioden fra 2020 (det første fulde reformår) til udgangen af 2023. I næsten alle rapportens analyser er analyseenheden familier (forældrepar og børn).

Undersøgelsen er baseret på kvantitative analyser af allerede indsamlede data, der hidrører fra fire hovedkilder, og en lang række underliggende datasæt, som for første gang er koblet sammen og integreret her. De fire hovedkilder er:

- Data fra Danmarks Statistik
- Familieretshusets sagsdata
- Data fra domstolene
- Survey-data fra forældre med en forældreansvarssag ved Familieretshuset i 2021.

Undersøgelsens kilder og metodiske fremgangsmåde er beskrevet i dokumentationsdelen i kapitel 7.

De mest komplekse forældreansvarssager
VIVE/2024
HR_302283